

สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน

Status and Roles of the Royal Guardian Spirits of Nakhon Nan

¹พระมหาวิรพล วีรพล (สิงสาร), ²ชำนาญ เกิดช่อ, ³ฐิติพร สะสม
และ⁴กชพรรณ จันทรา

¹Phramaha Weeraphon Weerapalo (singsan), ²Chamnarn Kerdchor,

³Thitiporn Sasom and ⁴Kochchapun Chantra

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Nakhon Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya, University.

⁴นักวิชาการอิสระ

⁴Independent Scholar.

¹Corresponding Author's Email: weeraphon.ws2540@gmail.com

Received: July 18, 2023; **Revised:** August 25, 2023; **Accepted:** August 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของอารักษ์หลวงนครน่าน 2) เพื่อศึกษาประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่าน 3) เพื่อศึกษาสถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเชื่อเรื่องผีของคนน่านมีมาก่อนจะนับถือพระพุทธศาสนา โดยผีนั้นมีทั้งผีดีและผีร้าย แต่ผีสำคัญที่ถูกยกย่องให้เป็นอารักษ์หลวง คือ ผีเจ้าที่และผีบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าผีเหล่านี้มีความศักดิ์สิทธิ์และคอยคุ้มครองปกป้องรักษาให้เกิดสันติสุข อารักษ์หลวงเมืองน่านมีจำนวน 14 องค์กระจายอยู่ในแต่ละท้องที่ 2) ด้านประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่าน พบว่า มีประเพณี 2 อย่าง คือ (1) ประเพณีถวายเครื่องแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงนครน่านซึ่งจัดให้มีในช่วงเหตุการณ์สำคัญ เช่น เวลาภัยพิบัติหรืออาเพศ (2) ประเพณีบวงสรวงอารักษ์หลวงนครน่าน ซึ่งมีการจัดขึ้นทุกปีอย่างยิ่งใหญ่ ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่านมี 2 พิธีกรรม คือ (1) พิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาบวงสรวงดวงวิญญาณอารักษ์หลวง (2) พิธีสงฆ์ที่มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์และทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่ดวงวิญญาณของอารักษ์หลวง 3) สถานะอารักษ์หลวงคือการยกจากสถานะเดิมที่เป็นผีเจ้าที่ เช่น อารักษ์หลวงบ่อเหล็กจากเดิมที่เป็นบ่อที่มีแร่เหล็กและได้รับการนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์จนได้ยกฐานะเป็นอารักษ์หลวง และส่วนที่ผีบรรพบุรุษและได้รับยกฐานะขึ้นเป็นอารักษ์หลวง ส่วนบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน คือ (1) บทบาทเป็นที่พึ่งทางใจ คือช่วยให้ผู้นับถือรู้สึกมีที่พึ่งและปลอดภัย (2) บทบาททางด้านสังคม ความเชื่อ

และพิธีกรรมเป็นจุดเด่นของแต่ละท้องถิ่นในจังหวัดน่าน มีบทบาทด้านการจัดระเบียบทางสังคมโดยเชื่อว่าการหากใครทำผิดก็จะถูกอารักษ์ลงโทษ และ (3) บทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ทำให้ความเชื่อและประเพณีของชาวน่านที่มีต่ออารักษ์หลวงเป็นเอกลักษณ์และมีการสืบสานอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

คำสำคัญ: สถานะและบทบาท; อารักษ์หลวงนครน่าน

Abstract

This thesis aims 1) to study the history and importance of the Royal Guardian Spirits of Nakhon Nan, 2) to study the traditions and rituals related to the Royal Guardian Spirits of Nakhon Nan, and 3) to study the status and roles of the Royal Guardian Spirits of Nakhon Nan on the way of life of the people of Nan Province. This is a documentary research Content analysis present descriptive analytical data

The study revealed that 1) primitively Nan people believed in ‘Phi’ or animism before embracing Buddhism. The so called Phi both the good and bad ones reside everywhere. However, the most important Phis who have been highly regarded as the royal guardian spirits, are those kinds of local guardians and ancestors. They have been regarded in highly sacredness and leading to peaceful livelihood of people. There are 14 royal guardian spirits residing over each places. 2) Regarding the traditions and rituals related to the royal guardian spirits in Nakhon Nan, there are two traditions: (1) the tradition of offering the sacrifices to the royal guardian spirits which were held in a specific cases such as in the time of diaster or turmoils in the city, and (2) the ritual of worshiping the spirits of royal guardians which were annually held. For the rituals related, they are divided into 2 rituals: (1) rituals of worshiping the spirits of those royal guardians. (2) rituals relating to Buddhist chantings performed by monks and dedicating fruits of making merits to the those spirits. 3) The status of the royal guardian spirits is uplifting from the local spirits such as the guardian spirit at Bolek, in the past was an iron lake where there were irons and later were regarded the royal guardian. For the ancestors who were regarded the royal guardian, The roles of those guardian spirits on the way of life of the people in Nan province can be divided into 3 aspects: (1) role of being mental refuge, they are respected and held in mental refuge and safety (2) role of socialization, the beliefs and rituals relating to them become the remarkable points in each locals and they are believed to maintain the social order, and (3) role of preserving tradition, the beliefs and traditions in them create identity and sustain the tradition until the present

Keywords: Status and Roles; Royal Guardian Spirit of Nakhon Nan

บทนำ

การดำรงอยู่ของสังคมหรือชุมชนหนึ่งๆ นอกเหนือจากองค์ประกอบหลัก คือ มนุษย์แล้วยังคงมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อที่ถูกกำหนดขึ้นมามีด้วยเหตุปัจจัยบางประการร่วมอยู่ด้วยบางอย่าง เป็นไปเพื่อการสร้างบุญกุศลทางศาสนา บางอย่างเพื่อแสดงความเป็นชาติพันธุ์หรือความเป็นพวกพ้องเดียวกัน และบางอย่างก็เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม วิธีต่างๆ เหล่านี้ถูก กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและมีความสุขในอดีตมนุษย์มีความเชื่อว่า ความสุขหรือความทุกข์ที่ได้รับเกิดจากการกระทำของวิญญาน วิญญานหรือผีที่นับถือของคนในแต่ละท้องถิ่นนั้นอาจแตกต่างกันออกไปตามชาติพันธุ์และความเชื่อ เช่นการนับถือผีเจ้านาย ผีป่า ผีบ้าน หรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งผู้ที่นับถือผีเชื่อว่า ดวงวิญญานบรรพบุรุษสามารถให้คุณหรือให้โทษแก่ลูกหลานได้ จึงก่อให้เกิดธรรมเนียมในการแสดงออกต่อผีหรือ วิธีการบวงสรวง เช่นไหว้เพื่อให้ผีพอใจและช่วยปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุข เช่น พิธีเลี้ยงผีเมืองของชาวไต หมู่บ้านไม้สูง จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาก็จะมีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านเสื้อเมือง ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษของชาวไทลื้อพอหลังจากนี้อีกไม่นานก็จะมีพิธีเลี้ยงผีลัวะ หรือประเพณีบูชาเสาอินทขิล ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ของคนเมือง และยังไม่แนับรวมถึงการเลี้ยงผีผด ผีเม้ง และการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะของ ชาวลัวะ (ศิริพร ณ ถลาง, 2555)

คนล้านนามีความผูกพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับการนับถือผี สามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเมืองเอง เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าไปหาอาหารหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า มักจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่าก็มักจะแบ่งอาหารให้เจ้าที่ด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นเมื่อเวลาจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในป่า เมื่อเวลาที่ต้องถ่ายปัสสาวะก็มักจะต้องขออนุญาตจากเจ้าที่ก่อนอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตของคนเมืองผูกพันอยู่กับการนับถือผี ความเชื่อในการเลี้ยงผี ถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของชาวล้านนา แม้ว่าการดำเนินชีวิตของพวกเขาจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใด แต่ภายใต้จิตสำนึกที่แท้จริงแล้ว คนล้านนาเหล่านี้ไม่อาจลืมเลือนวิญญานของผีบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้พวกเขามีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า แม้อายุจะแก่แล้ว เปลี่ยนไปอย่างไร ภาพที่เรายังคงพบเห็นได้เสมอเมื่อเวลาเดินทางไปยังหมู่บ้านต่างๆ ในชนบท ก็คือ เรือนเล็กๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน นั่นก็คือ “หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน” ที่ยังย้าเตือนให้พวกเขาไม่ให้หลงใหลไปกับกระแสสังคมนั่นเอง วิถีชีวิตและความเชื่อของคนน่านจะยึดโยงกับหลักทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับผีอย่างแยกกันไม่ออก ประเพณีเลี้ยงผีพ่อเจ้าหลวง เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่การสถาปนาเมืองน่าน ซึ่งมีหลักฐานปรากฏเด่นชัดในยุคเจ้าหลวงเมืองน่านที่ได้ระบุถึงการประกอบพิธีกรรมการบูชาพ่อเจ้าหลวง โดยมีนัยที่สื่อถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองรักษาเมืองน่าน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่คนน่านเคารพและยำเกรงบวงสรวงสังเวยเทวดาเมืองอันมีที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนาว่าชนชั้นปกครองระดับผู้นำชุมชน หรือกษัตริย์เมื่อสิ้นพระชนม์ หรือสวรรคตแล้วจะได้จุติเป็นอารักษ์หลวงคือเทวดารักษาเมือง การถวายเครื่องแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงดำเนินการโดยกษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่านเป็นผู้ที่รับเป็นงานราชพิธีอารักษ์หลวงเมืองน่านมี 2 กลุ่มใหญ่ คือ อารักษ์หลวงที่เป็นผีที่สถาปนาขึ้นจาก

ธรรมชาติ กับอารัก্ষที่เป็นผีสถาปนาขึ้นจากกษัตริย์หรือเจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองนครน่าน (รวมถึงเมืองที่สร้างขึ้นก่อนเมืองน่านคือเมืองบัวและเมืองย่าง) เมื่อสิ้นชีวิตไป (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และศรีธน คำแปง (ปวีรบรรต), 2528) และผีอารัก্ষหลวงเมืองน่านจะแบ่งเป็นอารัก্ষหลวงพระองค์ คือผีปู่ย่าประจำราชตระกูลของเจ้านายในราชวงศ์ที่เรียกว่า “ผีหอหลวง” (ภูเดช แสนสา, 2556) กับอารัก্ষหลวงของคนทั้งเมือง จากที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองต่างๆ ของเมืองน่าน ได้กล่าวถึงการแก้กรรมแก้กรรมผีอารัก্ষหลวงเมืองน่านที่ถือว่าเป็น “มิ่งเมือง” ไว้อย่างละเอียด แสดงถึงความสำคัญของพิธีกรรมที่มีต่อกษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่านตลอดจนถึงขุนนางไพร่บ้านพลเมือง รวมถึงเมื่อกษัตริย์หรือเจ้าเมืองทุกพระองค์เมื่อขึ้นเสวยเมืองน่านจะต้องทำพิธีแก้กรรมแก้กรรมอารัก্ষหลวงเมืองน่านก่อนเข้าภายในเวียง (กำแพงล้อม) มีการกล่าวนา “ข้าผี” ให้กับ “โรงไชย” ไว้เหมือน “ข้าววัด” ที่ให้ไว้กับวัดหลวงของเมือง โรงไชย (ศาล) เหล่านี้จะมีตั้งอยู่ตั้งเดิมตามหัวเมืองต่างๆ และที่สร้างขึ้นไว้ภายในเวียงหรือบริเวณรายรอบเวียงน่าน (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และศรีธน คำแปง (ปวีรบรรต), 2528) อารัก্ষหลวงแต่ละแห่งก็มีวันที่แก้กรรมต่างกันไป แต่ด้วยในเอกสารตำนานพื้นเมืองน่านไม่ได้ระบุวันเดือนที่แก้กรรม จึงต้องเก็บข้อมูลจากบางแห่งที่ยังคงปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน อารัก্ষหลวงเมืองน่านที่ปรากฏหลักฐานในตำนานพื้นเมืองน่าน และมีการแก้กรรมมาแต่โบราณกาลมีจำนวน 14 โรงไชยดังนี้ คือ 1) อารัก্ষหลวงเจ้าพญาบัว 2) อารัก্ষหลวงเจ้าพญาแพน 3) อารัก্ষหลวงหอหลวง 4) อารัก্ষพระญาครานเมือง 5) อารัก্ষหลวงเจ้าพญาแก้ว 6) อารัก্ষหลวงช้างเผือก 7) อารัก্ষหลวงมิ่งเมือง 8) อารัก্ষหลวงท้าวขาก่าน 9) อารัก্ষหลวงแสนหาญ 10) อารัก্ষหลวงป่าเหมี้ยง 11) อารัก্ষหลวงบ่อมาง 12) อารัก্ষหลวงบ่อเหล็ก 13) อารัก্ষหลวงแก่งสะมาเก่า บั้ง 14) อารัก্ষหลวงหลักพะโคน (กลุ่มคนอีกตัวเมือง, 2545) กษัตริย์หรือเจ้าหลวงองค์ใหม่จะเข้าเสวยเมืองน่าน มีจาริตต้องให้แก้กรรมแก้กรรมอารัก্ষหลวงเจ้าพญาบัวก่อนจะเข้าเวียงไปประทับในคุ้มหลวงหอคำ (สร้อยดี อ่องสกุล (ปวีรบรรต), 2539) และยึดถือตามแบบแผนที่บันทึกไว้ในเอกสารโบราณและลำดับพิธีตามจาริตประเพณีของนครน่าน

ตั้งแต่ พ.ศ.2542 เป็นต้นมานครน่านกลายเป็นหัวเมือง(จังหวัด) ส่วนหัวเมืองขึ้นทั้งหลายที่เคยขึ้นตรงต่อเจ้าผู้ครองนครได้ถูกยุบรวมหรือแบ่งแยกกลายเป็นแขวง(อำเภอ) หรือแคว้น(ตำบล) กลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสยามไม่มีอำนาจปกครองตนเองอีกต่อไป แต่ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครเนื่องจากยังมีอิทธิพลสูงภายในบ้านเมืองรัฐบาลจึงไม่สามารถปลดออกได้อย่างทันที จึงรับรองแต่งตั้งไว้ในฐานะเป็น “สัญลักษณ์” ของบ้านเมือง ส่วนเจ้านายชั้นสัญญาบัตรก็ยังคงแต่งตั้งในบางตำแหน่ง มีการสถาปนาระบบข้าราชการอันเป็นกลไกของรัฐสยามสมัยใหม่ ที่มีศูนย์กลางอำนาจรวมไว้ที่พระมหากษัตริย์สยาม มีข้าราชการหน่วยต่างๆ มีสายบังคับบัญชามาจากส่วนกลาง มีการวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับระบบราชการไว้มากมาย เช่น สถานที่ทำราชการ แบบแผนการรายงานข้อราชการ รูปแบบการเขียนหนังสือราชการ การตั้งตำแหน่ง และกำหนดวันเวลาทำราชการ ซึ่งข้าราชการเหล่านี้โดยเฉพาะนายแขวงมีการกำหนดคุณสมบัติว่าต้องเป็นข้าราชการ “คนไทย” ที่ส่งมาจากสยามถึงแม้ว่าไม่มียศตำแหน่งหรือไม่เคยปฏิบัติหน้าที่ทางด้านการปกครองมาก่อน ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยระดับนายแคว้น(กำนัน) และแก้บ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน) หลัง พ.ศ.2442 มีการปฏิรูปการปกครองขึ้นใหม่ เจ้าหลวงน่านปกครองร่วมกับข้าหลวง (ผู้ว่าราชการ) ประจำเมืองนครน่าน จนกระทั่งเจ้าหลวงมหาพรหมสุรธาดา (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน) เจ้าหลวงน่านองค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัยเมื่อ พ.ศ.2476 จึงเหลือเพียงผู้ว่า

ราชการจังหวัดน่านมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อสถาปนาเมืองที่มีลักษณะสภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้พลวัตทางความเชื่อและพิธีกรรม และประเพณีเกี่ยวกับพิธีถวายเลี้ยงแก่ลัทธิอารักษ์หลวงนครน่าน มีทั้งการปรับเปลี่ยนอิทธิพลจากโลกภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอย่างรวดเร็ว อีกทั้งลักษณะทางกายภาพพื้นที่ในจังหวัดน่านอยู่ในพื้นที่ของเมืองที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด ทำให้บทบาทของผีอารักษ์น้อยลงจึงทำให้พิธีกรรมดังกล่าวลดบทบาทน้อยลงและทำให้พิธีการบางอย่างสูญหายไป ในขณะที่เดียวกันในปัจจุบันมีกลุ่มอนุรักษ์และผู้มีความรู้หลายๆ ท่าน ได้เล็งเห็นความสำคัญในพิธีถวายเลี้ยงแก่ลัทธิอารักษ์หลวงนครน่าน ซึ่งเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสร้างความมั่นคงทางจิตใจและสังคมซึ่งเป็นพระเพณีที่ปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจและมีให้พิธีกรรมนี้สูญหายไปจากเมืองน่าน (กลุ่มคนฮักตัวเมือง, 2554)

ดังนั้น ด้วยเหตุผลความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงเลือกตัดสินใจศึกษา สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านเพื่อที่จะนำเอาองค์ความรู้เหล่านั้นไปปรับใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูคุณค่าบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านและอัตลักษณ์ของประเพณีถวายเครื่องแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงนครน่าน จังหวัดน่านให้กลับมามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวน่านในปัจจุบันสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของอารักษ์หลวงนครน่าน
2. เพื่อศึกษาประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่าน
3. เพื่อศึกษาสถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ มีวิธีการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในเรื่องผีในล้านนา และมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของอารักษ์หลวงนครน่าน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเนื้อหา แยกประเด็นศึกษาตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ข้อ คือ

1. ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของอารักษ์หลวงนครน่าน
2. ศึกษาประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่าน

3. ศึกษาสถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนาเนื้อหาและเสนอแนะเพื่อการท้าวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน เป็นการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของอารักษ์หลวงนครน่าน ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่านว่าเป็นอย่างไร และมีสถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่านอย่างไร ได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องผีของคนน่านมีมาก่อนจะนับถือพระพุทธศาสนา โดยผีนั้นทั้งผีดีและผีร้าย แต่ผีสำคัญที่ถูกยกย่องให้เป็นอารักษ์หลวง คือ ผีเจ้าที่และผีบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าผีเหล่านี้มีความศักดิ์สิทธิ์และคอยคุ้มครองปกป้องรักษาให้เกิดสันติสุข อารักษ์หลวงเมืองน่านมีจำนวน 14 องค์ กระจายอยู่ในแต่ละท้องที่ พบว่า

1. ความเชื่อเกี่ยวกับผีของชาวล้านนา ความเชื่อเรื่องผีของชาวล้านนาเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องผีที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจมาช้านาน ผีสำหรับชาวล้านนานั้นจะดำรงอยู่ในทุกสภาวะของการมีชีวิต บางครั้งก็กระตุ้นให้เกิดความสนใจในฐานะผู้พิทักษ์ หรือผู้ช่วยเหลือ บางครั้งก็มุ่งร้ายหมายขวัญ ชาวล้านนาเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจ มีฤทธิ์สามารถบันดาลทั้งความทุกข์ความสุข ความสมหวังและความสิ้นหวังให้แก่มนุษย์ได้ การบวงสรวงและการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อจึงเป็นรูปแบบของการสร้างสรรค์โดยผ่านกระบวนการปลูกฝัง การบอกต่อ การขัดเกลาทางสังคมและผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผนวกเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมที่ติดแน่นอยู่กับวิถีชีวิตของชาวล้านนา พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีจึงได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ด้วยความเชื่อว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องส่งต่อแก่บุตรหลาน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามประเพณีและความเชื่อ

การสืบทอดความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีที่ปรากฏในล้านนาอีกทั้งยังเป็นที่ยึดถือของชาวบ้านในจังหวัดน่านมีดังนี้ 1. ประเภทผีร้าย คือวิญญาณที่ทำให้คนตกใจหวาดกลัวทำร้ายผู้คน 2. ประเภทผีดี คือ ผีเจ้าที่ที่คอยคุ้มครองและดักเตือนคน ได้อธิบายถึงประเด็นลักษณะ ของผีผู้วิจัยพบตัวตนของผี เช่น ผีเจ้าที่ หรือ ผีบรรพบุรุษ ยังคงความหมายผีดั้งเดิม เหมือนในอดีตที่ปรากฏในสังคมไทย บอกถึงการสืบทอดคุณลักษณะบทบาทของผีทางสังคมในการให้ความคุ้มครองและดูแลคน และ 3. ความเชื่อเรื่องผีเปรียบเหมือนเทวดาคอยคุ้มครองปกป้องรักษา

2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่าน พบว่า สาเหตุที่อารักษ์หลวงนครน่านยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคม โดยกล่าวถึงความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนารูปแบบ พุทธ-ผี และชาวบ้านมีความเห็นพ้องต้องกันถึงหน้าที่อย่างหนึ่งของศาสนาในการให้การสนับสนุนสถาบันพื้นฐานต่างๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันเศรษฐกิจ ดังความเชื่อที่ว่าคนเกิดมามีจิตต่างกันเนื่องจากทำบุญมาไม่เท่ากัน หรือสถาบัน

การเมืองซึ่งเห็นได้จากความเชื่อเรื่องความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมที่มีสาเหตุมาจากบุญทำกรรมแต่ง เมื่อศาสนาได้ทำหน้าที่สนับสนุนโครงสร้างสถาบันทางสังคมแล้ว สถาบันเองก็ย่อมต้องค้ำจุนและทำนุบำรุง ศาสนาด้วยเช่นกัน ดังเช่นในกรณีของประเพณีเลี้ยงกลั่มอารักษ์หลวงนครน่านและพิธีบวงสรวงซึ่งเป็นการ แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าผู้ครองนครกับเทพดาอารักษ์และผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นเทวดาอารักษ์ สำคัญประจำเมือง พิธีเหล่านี้จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าผู้ครองนคร หากเจ้าผู้ครองนครละเลยพิธีเหล่านี้ หรือ หากเกิดเหตุวิกฤตขึ้นมาในสังคม เจ้าผู้ครองนครจะถูกมองว่าต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการเกิดวิกฤตนั้น ด้วยสาเหตุหนึ่งคือการละเลยขนบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นผลให้การปกครองของผู้ครอง นครตกต่ำหรือเกิดการสั่นคลอนได้

3. ความเป็นมาและความสำคัญของอารักษ์อารักษ์หลวงนครน่าน 14 องค์ พบว่า นครน่านเป็น เมืองที่มีพัฒนาการมายาวนาน ตั้งแต่สร้างเริ่มก่อเกิดบ้านแปลงเมืองในลุ่มน้ำย่างและลุ่มน้ำปัว พัฒนาขึ้นเป็น แคว้นน่านในฐานะรัฐอิสระ ต่อมาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งกลายเป็นนครรัฐ ในฐานะประเทศราชของสยาม และผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยที่เรียกว่า “จังหวัดน่าน” สืบมาถึง ปัจจุบัน การดำรงอยู่ของสังคมหรือชุมชนหนึ่งๆ นอกเหนือจากองค์ประกอบหลัก คือ มนุษย์แล้ว ยังคงมีวิถี ชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อที่ถูกกำหนดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยบางประการร่วมอยู่ด้วย บางอย่าง เป็นไปเพื่อการสร้างบุญกุศล ทางศาสนา บางอย่างเพื่อแสดงความเป็นชาติพันธุ์หรือความเป็นพวกพ้องเดียวกัน และบางอย่างก็เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม วิถีต่างๆ เหล่านี้ถูก กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมอยู่ ร่วมกันได้อย่างสันติและมีความสุข ในอดีตมนุษย์มีความเชื่อว่า ความสุขหรือความทุกข์ที่ได้รับเกิดจากการ กระทำของวิญญาณ วิญญาณหรือผีที่นับถือของคนในแต่ละท้องถิ่นนั้น อาจแตกต่างกันออกไปตามชาติพันธุ์และ ความเชื่อ

วิถีชีวิตและความเชื่อของคนน่านจะยึดโยงกับหลักทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับผีอย่าง แยกกันไม่ออก ประเพณีเลี้ยงกลั่มอารักษ์หลวง เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่การ สถาปนาเมืองน่าน ซึ่งมีหลักฐานปรากฏเด่นชัดในยุคเจ้าหลวงเมืองน่านที่ได้ระบุถึงการประกอบพิธีกรรมการ บูชาบวงสรวงอารักษ์หลวง โดยมีนัยที่สื่อถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตและสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองรักษาเมืองน่าน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่คนน่านเคารพและยำเกรงบวงสรวงสังเวยเทวดาเมืองอันมี ที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวจังหวัดน่านว่าชนชั้นปกครองระดับผู้นำชุมชน หรือกษัตริย์เมื่อสิ้นพระชนม์ หรือสวรรคตแล้วจะได้จุติเป็นอารักษ์หลวง คือเทวดารักษาเมือง การถวายเครื่องกลั่มเลี้ยงอารักษ์หลวง ดำเนินการโดยกษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่านเป็นผู้ที่รับเป็นงานราชพิธี ดังปรากฏหลักฐานกล่าวว่า “สักกราชได้ 984 (พ.ศ.2167) ฟ้าเมืองฟองแห่งเมืองน่านถามแสนกลางเมือง แสนวัดบุญณะ ว่าบ้านเมืองที่นี่เป็นที่ผีที่ขี้ด เสมอนัก สูเจ้าเอาสิ่งมาแก้มมาเลี้ยงชา แสนกลางเมือง แสนวัดบุญณะ ไหว้สาเจ้าฟ้าเมืองฟองว่า ตามบุราณ เมืองน่านที่นี่เลี้ยงอารักขะแลบูชาเคราะห์เมือง เลี้ยงสนามกว้านจำนน เอาเงินเล่มเลี้ยงเลี้ยงทั้งมวลแล แสน กลางเมือง แสนวัดบุญณะ ไหว้เจ้าฟ้า เมืองฟองวมีฉนน เจ้าฟ้าเมืองฟองจึงปลงอาชญาว่า แต่นี้ไปพ่ายหน้าหื้อ เอาเงินเล่มเลี้ยงอารักขะบูชา เคราะห์เมืองเลี้ยงสนาม กว้านจำตามบุราณแต่ก่อนทอละ กรุณาฉนนี แดนแต่นั้น

มาค้เอาเงินเลี่ยมเลียงอารักขะบูชาเคราะห์เมืองเลียงสนามกว่านจำสืบสืบมาตามโบราณแต่ก่อนมีฉันทันแล” และเป็นสิ่งที่กษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่านต้องปฏิบัติ ดังปรากฏบันทึกไว้ในตำนานพื้นเมืองน่าน ว่าเป็น 1 ใน อปทานิยธรรม 7 ประการ “อนตรพหิรายเจตียนัน อปรียเปนติ สันฐานที่ใดมีต้นว่าเปนที่พลีกรรมบูชาเลียงดู สืบๆ มาแต่ก่อนแต่โบราณ เปนต้นว่า ไม่เสียเมืองนั้นก็ดี มีที่เวียงก็ดี ที่เขตแดนเมืองก็ดี เปนผู้ใหญ่ควรไปเลียง ดูบูชาสักการะตามรืตตามโบราณ หื้ออุตติจำเรือบ้านเมือง อันนี้ก็เป็นอปทานิยธรรมอันถ้วนแล” อารักข์ หลวงเมืองน่านที่ปรากฏหลักฐานบันทึกในตำนานพื้นเมืองน่าน และมีการแก้เลี่ยมเลียงมาแต่โบราณกาลมีจำนวน 14 โรงไชยดังนี้ คือ 1) อารักข์หลวงเจ้าพญาบัว 2) อารักข์หลวงเจ้าพญาแพน 3) อารักข์หลวงหอหลวง 4) อารักข์พระญาครานเมือง 5) อารักข์หลวงเจ้าพญาแก้ว 6) อารักข์หลวงช้างเผือก 7) อารักข์หลวงมิ่งเมือง 8) อารักข์หลวงท้าวขาก่าน 9) อารักข์หลวงแสนหาญ 10) อารักข์หลวงป่าเหมี้ยง 11) อารักข์หลวงบ่อมาง 12) อารักข์หลวงบ่อเหล็ก 13) อารักข์หลวงแก่งสะม้าเก่าบั้ง 14) อารักข์หลวงหลักพะโคน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักข์หลวงนครน่าน พบว่า

1. ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักข์หลวงนครน่าน ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักข์หลวงนครน่านมีอยู่ 2 ประเพณี คือ 1) ประเพณีถวายเครื่องแก้เลี่ยมเลียงหลวงอารักข์หลวงนครน่านในอดีตเป็น ประเพณีสำคัญที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่อดีต ประเพณีนี้มีความเกี่ยวข้องกับระบบการผลิตและการ ควบคุมกำลังคนเพราะเป็นประเพณีที่ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการติดต่อกับผีอารักข์ของเมืองซึ่งเป็นผีที่ อำนาจความอุดมสมบูรณ์ให้กับการผลิต เพราะผีอารักข์ของเมืองมักเป็นบรรพบุรุษของเจ้าเมืองหรือผู้ปกครอง เมือง นอกจากนี้ยังเป็นพิธีกรรมที่ทุกครัวเรือนจะมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะ เกี่ยวข้องโดยตรงกับปากท้องของชาวบ้านชาวเมือง ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมต้องถูกต้องตามจารีตที่ เคยปฏิบัติกันมาสัตว์ที่ฆ่าสังเวย อาหารที่ปรุงเพื่อเลี้ยงผีอารักข์ บทบาทหน้าที่ของผู้ประกอบพิธีกรรม สีเสื่อผ้า ที่ผู้ประกอบพิธีกรรมสวมใส่เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ และข้อห้ามต่างๆ ในระหว่างการประกอบพิธีจะต้องถูกต้อง และปฏิบัติตามอย่างเข้มงวดการแก้เลี่ยมเลียงอารักข์หลวง คือ กษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่านเป็นผู้ที่รับเป็นงาน ราชพิธี ในปัจจุบันกระบวนการพิธีเลี่ยมเลียงถวายเครื่องแก้เลี่ยมเลียงหลวงอารักข์หลวงนครน่านยังดำเนินไปอย่าง เรียบง่ายเคร่งขรึมและศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้ต่างไปจากเดิมมากนัก ผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธีทำ หน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งขรึมจริงจัง มีเครื่องดนตรีพื้นเมืองบรรเลงประกอบ แต่ไม่ได้มีการแสดงความ ครึกครื้นเฮฮาเหมือนพิธีเลี้ยงผีของเมืองอื่นๆ ที่กลายเป็นการละเล่นพื้นเมืองอวดนักท่องเที่ยว มีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ อยู่ภายใต้การจัดการของผู้เชี่ยวชาญการประกอบพิธีและทายาทของผีเมืองทั้งหลาย มีการล้อมรั้วและปักตา แหวนคนภายนอกห้ามเข้าออกอย่างชัดเจน 2) ประเพณีบวงสรวงอารักข์หลวงนครน่าน เป็นพิธีบวงสรวงเทพย ดาอารักข์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และอดีตเจ้าผู้ครองนครน่านทุกพระองค์ จัดให้มีขึ้นทุกปีในเดือนเมษายน วันที่ 5 ตรง กับวันพืชรำลึกของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน โดยมีข้าราชการทั้งภาครัฐและภาคเอกชน พ่อค้า ประชาชนชาวจังหวัดน่าน ได้มาแสดงความกตัญญูทักเวท ถวายราชสักการะ เพื่อน้อมรำลึกถึง พระเจ้า สุริยพงษ์ ผริตเดช เจ้าผู้ครองนครน่านและเทพยดาอารักข์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และอดีตเจ้าผู้ครองนครน่านทุก พระองค์ ณ หอค้า

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่าน มีดังนี้ 1) พิธีกรรมการบวงสรวงและถวายเครื่องแก้ม
เลี้ยง การอารักษ์เจ้าจะมีตัวแทนในการทำพิธีกรรมต่างๆ เรียกว่า “บวกตออารักษ์” ผู้คนเหล่านี้เป็นตัวแทนให้
พิธีการดำเนินไปให้ถูกต้องและเรียบร้อย ประกอบด้วย จ้าข้าว ตังข้าว ล่ามแก้ม ช่างสับ ตักแกง ปิ้งชิ้น กวาน
เหล่าน้ำ กวานเหล้าสา พันโรง โยงผ้า พันน้ำ พันผึ้ง พันเหล้าปอน พันแต่งแก้วควาย ถวายของป่า ช่างฆ้อง
ช่างกลอง ช่างปี่ช่าย ช่างปี่ชวา ช่างยี่ ช่างแพน และช่างเสพ ซึ่งในอดีตผู้คนเหล่านี้ไม่ต้องเสียภาษี 2) เครื่อง
แก้มพระยาอารักษ์เจ้า เครื่องแก้มเลี้ยงพระยาอารักษ์เจ้า เมื่อจะมาปกครองเมืองให้นำเครื่องแก้มมาถวาย
หอศาลหลวงเมืองก่อน จึงจะเข้าปกครองเมือง เมื่อปกครองเมืองแล้วให้มีเครื่องแก้มเลี้ยงตามประเพณีที่สืบ
กันมา หากคนพื้นถิ่นอื่นจะมาอยู่อาศัยให้เข้าหาผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อปิดเป่าสิ่งไม่ดีต่างๆ ที่ติดตัวมา ปิดเป่าแล้วเมื่อ
ย้ายอยู่เมืองก็ให้ช่วยเหลือแบ่งเบางาน ให้เป็นที่รักแก่ผู้เฒ่าผู้แก่จะได้รับการดูแลให้ปลอดภัยจากอันตราย
3) การแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงก่อนเข้าสวดยเมืองน่านของกษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่าน กษัตริย์หรือเจ้าหลวงองค์
ใหม่ที่เข้ามาครองเมืองน่าน จะต้องปฏิบัติตามจารีตคือให้มีการเลี้ยงแก้มอารักษ์หลวงพญาบัวก่อนขึ้นประทับ
ที่คุ้มหลวง เริ่มต้นโดยการให้ประทับชั่วคราวนอกเมืองก่อนแล้วจัดแต่งรูปเทียนดอกไม้ หมาก มะพร้าว
เหล้าขาว ฟ้าขาวไปเลี้ยงแก้มที่หอหลวงเมืองบัวแล้วจึงเสร็จเข้าเมืองได้ เมื่อประทับอยู่ในคุ้มเวียง(ในเมือง)ให้
จัดแต่งรูปเทียนดอกไม้ หมาก มะพร้าว เหล้าขาวหอศาลแล้วจึงขึ้นประทับอยู่คุ้มหลวงหอคำ เมื่อขึ้นครองเมือง
ครบ 3 ปีให้ “แก้มประมุขเมือง” และจัดแต่งแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงทุกปี 4) พิธีกรรมการถวายเครื่องแก้ม
เลี้ยงหลวงอารักษ์หลวงนครน่าน อารักษ์หลวงแต่ละแห่งจะมีวันที่แก้มเลี้ยงต่างกันไป และเครื่องเลี้ยงจะ
ขึ้นอยู่กับยศและตำแหน่งของผิอารักษ์นั้นๆดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นไปแล้ว อารักษ์หลวงเมืองน่านที่ปรากฏ
หลักฐานพื้นเมืองน่านและมีการแก้มเลี้ยงมาแต่โบราณกาลมีจำนวน 14 โรงไชย(ศาล) 5) การสร้างโรงไชย
(ศาล) การสร้างโรงไชย(ศาล) มาจากพระญาครานเมืองได้สร้างโรงไชยถวายให้พระญาไสยก ผู้เป็นราชบิดาที่
เมืองบัวตั้งแต่นั้นมาผู้ใดได้สวดยเมืองน่านก็เป็นธรรมเนียมต้องมาสร้างหรือบูรณะโรงไชยอารักษ์หลวงเจ้า
พระญาบัว อันเป็นที่สถิตของดวงพระวิญญาณกษัตริย์ตั้งแต่พระญาไสยกมาจนถึงพระญาผาแสง กษัตริย์แคว้น
น่านในราชวงศ์ภูคา (บัว) พระองค์สุดท้าย โดยดวงพระวิญญาณกษัตริย์ทุกพระองค์เป็นอารักษ์หลวงบริวาร
ของพระญาไสยก ส่วนประกอบต่างๆ ที่ใช้สร้างโรงไชยอารักษ์หลวงเจ้าพระญาบัว มาจากการร่วมกันจัดหา
สร้าง อันแสดงถึงการมีส่วนร่วมของคนทั้งในแคว้นนครน่าน ได้แก่ เมืองบัว เมืองควาง เมืองจิมเมืองโพ
เมืองอวน เมืองย่าง เมืองยม เมืองบ่อเกลือ (บ่อมาง) บ้านแซม เมืองยอด เมืองยาว เมืองควน เมืองเชียงม่วน
เมืองลี เมืองแงง บ้านชะกิน บ้านชะเกิน บ้านชะพราง เมืองปอน เมืองอบ บ้านชะม้า เมืองเชียงกลาง เมืองปง
เมืองเปือ เมืองสะเอียบ แต่ละเมืองก็จะมีวัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่างกันไป 6) พิธีสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ในประเพณีการ
บวงสรวงและถวายเครื่องแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงนครน่าน นอกจากจะมีพิธีเกี่ยวกับการบูชาบวงสรวงดวง
วิญญาณของอารักษ์หลวงแล้ว ยังมีประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไปด้วย คือการเจริญพระ
พุทธมนต์ อาราธนาพระสงฆ์ 9 รูป เวลาที่จะทำพิธีทางศาสนา โดยผู้ที่เป็นประธานฝ่ายฆราวาสจัดรูปเทียน
บูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล สมาทานศีล และอาราธนาพระปริตร เมื่อพระสงฆ์

เริ่มเจริญพระพุทธมนต์ ทุกคนฟังนั่งประนมมือฟังด้วยความเคารพ เมื่อเสร็จพิธีเจริญพระพุทธมนต์พระสงฆ์ 5 รูปประกอบพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่อารักษ์หลวงทุกองค์

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า สถานะอารักษ์หลวงคือ การยกจากสถานะเดิมที่เป็นผีเจ้าที่ เช่น อารักษ์หลวงบ่อเหล็กจากเดิมที่เป็นบ่อที่มีแร่เหล็กและได้รับการนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์จนได้ยกฐานะเป็นอารักษ์หลวง และส่วนที่ผีบรรพบุรุษและได้รับยกฐานะขึ้นเป็นอารักษ์หลวง ส่วนบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน พบว่า

1. สถานะของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน พบว่า 1) สถานะในอดีตจะนับถืออารักษ์หลวงแบบผี ผีในความหมายดั้งเดิมของคนล้านนา เป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งที่มีสภาวะทางวิญญาณ ไม่ได้บ่งบอกถึงลักษณะของความดีความชั่ว เหมือนอย่างการรับรู้ โดยผีอารักษ์หลวงเป็นผีใหญ่สำคัญที่สุดรองลงมาเป็นผีบ้าน ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ตลอดจนผีที่สถิตในธรรมชาติทั้งหลาย อารักษ์ที่สถาปนาจากธรรมชาติ ได้แก่ 1. อารักษ์หลวงบ่อเหล็ก 2. อารักษ์หลวงหลักพระโคน และอารักษ์หลวงที่มาจากการสถาปนาเจ้าเมืองหรือบุคคลสำคัญ ดังนี้ 1. อารักษ์หลวงเจ้าพญาบัว 2. อารักษ์หลวงเจ้าพญาแพน 3. อารักษ์หลวงหอหลวง 4. อารักษ์พระญาณครานเมือง 5. อารักษ์หลวงเจ้าพญา 6. อารักษ์หลวงช้างเผือก 7. อารักษ์หลวงมิ่งเมือง 8. อารักษ์หลวงท้าวขาก่าน 9. อารักษ์หลวงแสน 10. อารักษ์หลวงป่าเหมี้ยง 11. อารักษ์หลวงบ่อมาง 12. อารักษ์หลวงแก่งสะมำเก๊าบั้ง 2) สถานะในปัจจุบัน สถานะของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่านในปัจจุบัน เป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าเป็นอารักษ์หลวง เป็นเทพอารักษ์คุ้มครองปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่อเหล่านี้ถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งในฐานะพื้นที่ทางกายภาพ และพื้นที่ทางสังคม ความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของอารักษ์หลวงนครน่านทั้งที่เป็นรูปปั้น อนุสาวรีย์ หรือหอผีอารักษ์นี้ได้ถูกสร้างขึ้นให้มีความหมายต่อความศรัทธาและใช้สื่อสารติดต่อกับองค์เทพอารักษ์ผ่านตัวรูปเคารพทั้งทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีหน้าที่ใช้ตอบสนองกิจกรรมในกิจกรรมพิธีกรรมต่างๆ แล้วก็ยังถูกทำให้มีความหมายที่เชื่อมโยงและระลึกถึงอดีต

2. บทบาทของอารักษ์หลวงนครน่านที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดน่าน พบว่า 1) บทบาทในอดีตเมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของ“ผีอารักษ์หลวงนครน่าน” ก็มักจะพบว่าเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ที่มีการเล่าขานอย่างกว้างขวางในหลายชุมชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผีอารักษ์หลวงเปรียบเสมือนผีที่คอยเฝ้าคุ้มครองปกป้องรักษาผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขมาช้านานความหลากหลายของผีอารักษ์หลวงนครน่าน อาจพบเห็นได้จากระดับจังหวัดในรูปแบบเจ้าเมือง พระญา บุคคลสำคัญที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือ ศาลหลักเมือง ส่วนในระดับหมู่บ้านก็จะพบในรูปแบบปู่ตา หรือ ผีบ้าน ผีเรือน หลักบ้าน ใจบ้าน ใจเมือง โดยมีเสาไม้หรือเสาหิน หรือไม้หมายเมืองบางครั้งก็เป็นหอโองที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เห็นอย่างชัดเจน ผ่านกระบวนการทัศน์ในการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้ 1. กระบวนทัศน์หน้าที่นิยม 2. กระบวนทัศน์จิตวิเคราะห์ 3. กระบวนทัศน์โครงสร้างนิยม 4. กระบวนทัศน์สัญลักษณ์นิยม 5. กระบวนทัศน์นิเวศน์วัฒนธรรม 6. กระบวนทัศน์อำนาจ/ความรู้ 2) บทบาทในปัจจุบัน ได้แก่ 1. บทบาททางด้านจิตใจ คือช่วยให้มนุษย์มีความรู้สึกมั่นคงทางใจ ช่วยให้ผู้มีความสบายใจขึ้นต่อสถานการณ์ที่อยู่เหนือการควบคุมพิธีกรรม

จึงมักเกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสารอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีกำลังเหนือกว่าให้เข้าช่วยเหลือ หากมาด้วยความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมนั้นๆ ก็จะมีผลตอบสนองความต้องการทางใจในระดับปัจเจกได้ทันที ซึ่งผลในระดับนี้ถือเป็นบทบาทของพิธีกรรมในเชิงจิตวิทยา 2. บทบาททางด้านสังคม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่านมีส่วนช่วยสังคมทั้งในแง่การสร้างความปลอดภัยให้คนในสังคม จุดประสงค์ของการจัดพิธีในข้อนี้ถือว่าการตอบสนองความต้องการของสังคมในแง่ความปลอดภัย ประการต่อมา ความเชื่อว่าอารักษ์หลวงมีอำนาจในการลงโทษ หากประชาชนกระทำความผิด 3. บทบาทในการตอบสนองนโยบายของรัฐด้านการสืบสานประเพณีของจังหวัด เพื่อเป็นการให้องค์ความรู้แก่คนในชุมชนและเผยแพร่พิธีกรรมให้เป็นที่รับรู้ต่อคนในวงกว้างขึ้นทั้งในระดับตำบลและบริบท รัฐจึงจัดวิธีการประชาสัมพันธ์และดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิธีกรรมให้ได้มากที่สุดรวมไปถึงการให้การศึกษาแก่นักเรียน ทั้งนี้เพื่อจะได้เก็บความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่านนี้ให้อยู่ในทั้งความทรงจำของบุคคลและในสื่อต่างๆ อันเป็นวิธีการสืบสานและแสดงอัตลักษณ์ของจังหวัดที่ดีอีกทางหนึ่ง

อภิปรายผล

1. พบว่า สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน อารักษ์หลวงนครน่านเปรียบเสมือนผีที่คอยเฝ้าคุ้มครองปกป้องรักษาผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขมาช้านาน โดยยึดโยงกับหลักทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับผีอย่างแยกกันไม่ออก ประเพณีเลี้ยงผีพ่อเจ้าหลวง เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่การสถาปนาเมืองน่าน ซึ่งมีหลักฐานปรากฏเด่นชัดในยุคเจ้าหลวงเมืองน่านที่ได้ระบุถึงการประกอบพิธีกรรมการบูชาพ่อเจ้าหลวง โดยมีนัยที่สื่อถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีต และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองรักษาเมืองน่าน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่คนน่านเคารพและยำเกรงบวงสรวงสังเวยเทวดาเมืองอันมีที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนาว่าชนชั้นปกครองระดับผู้นำชุมชน หรือกษัตริย์เมื่อสิ้นพระชนม์หรือสวรรคตแล้ว จะได้จุติเป็นอารักษ์หลวง คือเทวดารักษาเมือง การถวายเครื่องแก้มเลี้ยงอารักษ์หลวงดำเนินการโดยกษัตริย์หรือเจ้าเมืองน่านเป็นผู้ที่รับเป็นงานราชพิธีซึ่งมีความสอดคล้องกับ มานิตยไศกค้อและปฐม หงส์สุวรรณ กล่าวว่าผีอารักษ์หรือผีมหัศจรรย์เปรียบเสมือนผีที่คอยเฝ้าคุ้มครองปกป้องรักษาผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขมาช้านานความหลากหลายของผีมหัศจรรย์อาจพบเห็นได้จากมหัศจรรย์หลักเมืองที่อยู่กลางเมืองต่างๆทั้งที่เป็นตัวเมืองระดับอำเภอ หรือตัวเมืองระดับจังหวัดในรูปแบบศาลหลักเมือง ส่วนในระดับหมู่บ้านก็จะพบในรูปแบบปู่ตา หรือ ผีบ้าน ผีเรือน หลักบ้าน ใจบ้าน ใจเมือง โดยมีเสาไม้หรือเสาหิน หรือไม้หมายเมือง บางครั้งก็เป็นหอโองที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เห็นอย่างชัดเจน (มานิตยไศกค้อ และปฐม หงส์สุวรรณ, 2560)

2. พบว่า อารักษ์หลวงยังมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรมสอดคล้องกับอำนาจ กาลาณพนธ์กล่าวว่า “ความเชื่อนั้นเป็นภาษาของอำนาจทางอุดมการณ์แสดงออกในรูปของพิธีกรรม เป็นกิจกรรม ที่เป็นรูปธรรม โดยสะท้อนการต่อสู้ทางความคิดกับภาวะที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ด้วยการเปลี่ยนภาษาของสังคมที่เป็นจริงไปสู่ภาษาของพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานเพื่อสื่อสารความหมาย และสามารถแสดงอารมณ์ส่วนลึกของผู้คนในสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงและความไม่ชัดเจน” ด้วยภาษาที่แฝงฝังไป

ด้วยความเชื่อและอำนาจที่จะนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดอย่างยาวนาน ตัวภาษาดังกล่าวจึงอยู่ในรูปของตำนานปรัมปราเช่นกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2525) อย่างไรก็ตาม ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ยังได้นำเสนอว่า “ภูมิวัฒนธรรมจากตำนานจึงไม่ใช่เรื่องหยุดนิ่งแต่จะมีการทบทวน บอกเล่าซ้ำไปซ้ำมาและสร้างความหมายขึ้นใหม่ตลอดเวลาซึ่งมีความหมายต่อผู้คนภายในที่เห็นความสัมพันธ์ในสามรูปแบบคือในระหว่างผู้คน ผู้คนกับธรรมชาติและผู้คนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติส่วนภายนอก ที่ไม่เข้าใจนั้นก็ต้องเรียนรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏจึงจะเข้าใจและรับรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าว” (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2525)

3. พบว่า เรื่องราวของผิอารักษ์หลวงนครน่าน เป็นเรื่องราวที่เล่าขานเป็นตำนานปรัมปราที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับศิราพร ณ ถลาง ที่กล่าวว่าตำนานปรัมปรา เป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยาที่น่าสนใจในการนำมาศึกษา ความเชื่อ โลกทัศน์วิถีคิด และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในสังคมต่างๆ ในโลกนี้ชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ใช้ตำนานอันถือเป็นเรื่องเล่าที่ศักดิ์สิทธิ์ (sacred narrative) เพื่อเป็นกลไกทางวัฒนธรรมอันหนึ่งในการอธิบายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน เมื่อต้องสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคนต่างกลุ่มหรือต่างชาติพันธุ์” (ศิราพร ณ ถลาง, 2549) อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า ตำนานผิอารักษ์มักเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับโลกศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อระบบความคิดความเชื่อของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ปริตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (ปริตตา เฉลิมเผ่า, 2546) ได้กล่าวถึงโลกศักดิ์สิทธิ์อันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้ตำนานปรัมปรามีความแตกต่างจากเรื่องเล่าธรรมดาโดยทั่วไป และทำให้ตำนานปรัมปายังมีความหมายต่อมนุษย์ในยุคปัจจุบัน โดยปริตตาได้อธิบายถึงความเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกศักดิ์สิทธิ์ (thesacred) ว่าในทางมานุษยวิทยาหมายถึง เหตุการณ์ปริณิชนพลพื้นที่และเวลาที่แตกต่างจากโลกของชีวิตประจำวันที่เราใช้ชีวิตอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน นอกจาก แตกต่างแล้วยังมีความพิเศษบางอย่างตรงที่มณฑลศักดิ์สิทธิ์นี้สามารถเผยให้มนุษย์ประจักษ์ถึงสิ่งที่สูงส่งกว้างไกลไปกว่าเรื่องของรูป รส กลิ่น เสียงที่จับต้องมองเห็นได้หรือสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรม สิ่งสูงส่งอาจจะหมายถึงการสามารถติดต่อกับโลกหน้า โลกของเทพ ผีวิญญาณ พระเป็นเจ้า หรือสวรรค์

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอารักษ์หลวงนครน่าน มีปัจจัยภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจัยภายในมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอารักษ์หลวงนครน่านให้กับผู้ที่มีความสนใจมารับการสืบทอดมีการปรับตัวตามสภาพของสังคมที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากอดีตและเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์เพื่อการอนุรักษ์ ในเรื่องของประเพณีพิธีกรรมการถวายเครื่องแก้ลมเลี้ยวหลวงอารักษ์หลวงนครน่านไม่ให้สูญหาย และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารักษ์หลวงนครน่านเป็นศูนย์รวมจิตใจให้ชาวจังหวัดน่าน เพราะเป็นพิธีกรรมที่สร้างความเป็นสิริมงคลเพื่อบูชาเจ้าเมืองและบรรพบุรุษที่สร้างคุณงามความดีมาตั้งแต่ครั้งเก่าก่อนให้มาปกป้องคุ้มครองชาวเมืองน่าน จึงกล่าวได้ว่า พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

รักษณ์หลวงนครน่านจึงมีบทบาทในการสร้างความรู้สึกร่วมกัน ปลอดภัย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับคนน่าน

2. ด้านหลักการ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลมีระบบความเชื่อความศรัทธา ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา วิเคราะห์จากรูปแบบการสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีและพุทธศาสนาในจังหวัดน่าน การนับถือผีนั้นสืบเนื่องมาจากลัทธิบูชาบรรพบุรุษ ซึ่งความเชื่อนี้เจริญเติบโตมาจากลัทธิที่เชื่อถืออำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับอารักษณ์หลวงนครน่านมีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ปัจเจกบุคคล ต้องการที่พึ่งทางใจและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินให้คุ้มครองและดลบันดาลให้ในสิ่งที่ปรารถนา

3. ด้านการใช้ชีวิต ความเชื่อของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม สืบเนื่องจากลักษณะของผู้นำพิธีกรรมที่มีความเป็นอาวุโส มีการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นแบบอย่างที่ดี และมีความชำนาญในการประกอบพิธีกรรม จึงทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือและเชื่อมั่นว่าพิธีกรรมและความเชื่อที่มีอยู่ส่งผลที่ดีต่อสุขภาพจิต ด้านวัตถุที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น ธูป เทียน หมาก พลุ ฯลฯ ใช้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อส่งผ่านคุณค่าให้แก่จิตใจ และองค์ประกอบของพิธีกรรมด้านการปฏิบัติหรือการกระทำที่มีวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้เกิดการทำความดี เนื่องจากพิธีกรรมลดเคราะห์และเสริมดวงชะตา มีแนวคิดในการส่งเสริมความเชื่อที่เชื่อมโยงส่งผลให้เกิดสุขภาพที่ดีผลทางด้านสุขภาพจิตของผู้ที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมลดเคราะห์และเสริมดวงชะตาที่เกิดขึ้น ล้วนส่งผลต่อสุขภาพที่ดีเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ

สรุป

สถานะและบทบาทของอารักษณ์หลวงนครน่าน คือ การดำรงอยู่ของสังคมหรือชุมชนหนึ่งๆ นอกเหนือจากองค์ประกอบหลัก คือ มนุษย์แล้ว ยังคงมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อที่ถูกกำหนดขึ้นมาด้วยเหตุปัจจัยบางประการร่วมอยู่ด้วย บางอย่างเป็นไปเพื่อการสร้างบุญกุศล ทางศาสนา บางอย่างเพื่อแสดงความเป็นชาติพันธุ์หรือความเป็นพวกพ้องเดียวกัน และบางอย่างก็เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมวิถีต่างๆ เหล่านี้ถูก กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและมีความสุข ในอดีตมนุษยามีความเชื่อว่า ความสุขหรือความทุกข์ที่ได้รับเกิดจากการกระทำของวิญญาณ วิญญาณหรือผีที่นับถือของคนในแต่ละท้องถิ่นนั้น อาจแตกต่างกันออกไปตามชาติพันธุ์และความเชื่อ วิถีชีวิตและความเชื่อของคนน่านจะยึดโยงกับหลักทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับผิอย่างแยกกันไม่ออก ประเพณีเลี้ยงแก่ลัทธิอารักษณ์หลวงเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่การสถาปนาเมืองน่าน ซึ่งมีหลักฐานปรากฏเด่นชัดในยุคเจ้าหลวงเมืองน่านที่ได้รับบุถึงการประกอบพิธีกรรมการบูชาบวงสรวงอารักษณ์หลวง โดยมีนัยที่สื่อถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองรักษาเมืองน่าน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่คนน่านเคารพและยำเกรงบวงสรวงสังเวยเทวดาเมืองอันมีที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวจังหวัดน่านว่าชนชั้นปกครองระดับผู้นำชุมชน หรือกษัตริย์เมื่อสิ้นพระชนม์ หรือสวรรคตแล้ว จะได้จุติเป็นอารักษณ์หลวง คือเทวดารักษาเมือง สาเหตุที่อารักษณ์หลวงนครน่านยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคม โดยกล่าวถึงความเชื่อที่สืบเนื่องมาจาก

ความเชื่อทางศาสนารูปแบบ พุทธ-ผี และชาวบ้านมีความเห็นพ้องต้องกันถึงหน้าที่อย่างหนึ่งของศาสนาในการให้การสนับสนุนสถาบันพื้นฐานต่างๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันเศรษฐกิจ ดังความเชื่อที่ว่าคนเกิดมียาคีมีเงินต่างกันเนื่องจากทำบุญมาไม่เท่ากัน หรือสถาบันการเมืองซึ่งเห็นได้จากความเชื่อเรื่องความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมที่มีสาเหตุมาจากบุญทำกรรมแต่ง เมื่อศาสนาได้ทำหน้าที่สนับสนุนโครงสร้างสถาบันทางสังคมแล้ว สถาบันเองก็ย่อมต้องค้ำจุนและทำนุบำรุงศาสนาด้วยเช่นกัน ดังเช่นในกรณีของประเพณีเลี้ยงแก้มอาร์ักษ์หลวงนครน่านและพิธีบวงสรวงซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าผู้ครองนครกับเทพดาอารักษ์และผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นเทวดาอารักษ์สำคัญประจำเมือง พิธีเหล่านี้จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าผู้ครองนคร หากเจ้าผู้ครองนครละเลยพิธีเหล่านี้ หรือหากเกิดเหตุวิกฤตขึ้นมาในสังคม เจ้าผู้ครองนครจะถูกมองว่าต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการเกิดวิกฤตนั้น ด้วยสาเหตุหนึ่งคือการละเลยขนบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นผลให้การปกครองของผู้ครองนครตกต่ำหรือเกิดการสั่นคลอนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ส่วนราชการควรส่งเสริมให้มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับอารักษ์หลวงนครน่านเพื่อถ่ายทอดและส่งเสริมให้เป็นศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้องค์ความรู้แก่คนในชุมชนและเผยแพร่พิธีกรรมให้เป็นที่รับรู้ต่อคนในวงกว้างขึ้นทั้งในระดับบริบทมีการประชาสัมพันธ์และดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิธีกรรมให้ได้มากที่สุดรวมไปถึงการให้การศึกษแก่นักเรียน ทั้งนี้เพื่อจะได้เก็บความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวงนครน่านนี้ให้อยู่ในทั้งความทรงจำของบุคคลและในสื่อต่างๆ อันเป็นวิธีการสืบสานและแสดงอัตลักษณ์ของจังหวัดที่ดีอีกทางหนึ่ง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน มีหลายประเด็นที่เป็นประโยชน์ที่น่าสนใจแต่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษา ดังนั้นเพื่อให้มีการดำเนินการทำวิจัยให้เกิดองค์ความรู้อย่างสมบูรณ์ผู้ที่สนใจสามารถที่จะนำเอาข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยไปทำการวิจัยในประเด็นต่างๆ ที่ยังเหลืออยู่ได้อีกในหลากหลายมุมมอง ดังต่อไปนี้

2.1 ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง“ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อ สถานะ และบทบาทในพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวง อารักษ์บ้าน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน” เพื่อให้เห็นระบบของความเชื่อและพิธีกรรม สถานะ และบทบาทในพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวงว่ามีลักษณะร่วมหรือลักษณะต่าง อันทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้นในอนาคตที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่และบทบาทความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวงในสังคมปัจจุบันและเปรียบเทียบความเชื่อ สถานะ และบทบาทในพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์หลวง อารักษ์บ้าน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านในการศึกษาค้างต่อไป

บรรณานุกรม

- กลุ่มคนอีกตัวเมือง. (2554). *พื้นเมืองน่าน พงศาวดารเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด*. พิมพ์ครั้งที่ 2. น่าน: ร้านแจ๊คซ็อบเอ็กเพรส.
- นิยม สองสีโย (ปริวรรต). (2552). *พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด เจ้าหนานจันต๊ะวงศ์ ใน พระพนัส ทิพพะเมธี และพระอุดร ชินวังโส. พิศาลนันทเวชสุนทรณ์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ปรีตตา เกลิมเผ่า. (2546). *ความรุนแรงในมิติวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2533). *พุทธศาสนากับปรัชญา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้น-ติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ภูเดช แสนสา (ปริวรรต). (2556). *คร่าว กฎหมาย จารัต ตำนาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ล้านนา*. เชียงใหม่: แม็กซ์พริ้นติ้ง.
- มานิตย์ ไศกค้อ และปฐม หงส์สุวรรณ. บทบาทของตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมหีเหาะในอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 8(1), 405.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2525). *เจ้าที่และผีปู่ย่า: พลวัตของความรู้ชาวบ้านอำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2549). ตำนานตัวอักษร: กลไกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ที่ไม่มีตัวอักษร. *วารสารอักษรศาสตร์*, 35(2), 195.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2558). *อารักษ์บ้าน-อารักษ์เมืองในวัฒนธรรมชนชาติไท: พลัง และ พลวัต*. รายงานการวิจัย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สร้อยดี อ่องสกุล (ปริวรรต). (2539). *พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และศรีธน คำแปง (ปริวรรต). (2528). *พื้นนาเมืองน่านและควาทงเมืองน่าน ต้นฉบับวัดหัวข่วง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน*. เอกสารอัดสำเนา. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2525). *เจ้าที่และผีปู่ย่า: พลวัตของความรู้ชาวบ้านอำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.